

ATRIBUTELE DIVINE ÎN OPERA PĂRINTELUI GHELASIE GHEORGHE DE LA FRĂSINEI

Sorin Benescu

Pr., Drd., UNIBUC TRC București

Abstract: The research aims to identify in the writings of Father Ghelasie Gheorghe, volumes 1-2, the divine attributes, both specific to each Person and shared by all the Persons of The Holy Trinity, and to emphasize the new attributes affirmed in his work, but also to discover new ones. The research will define a new category of attributes, and a new theological concept.

Keywords: divine attributes, Ghelasie Gheorghe, Holy Trinity, Person, Being.

1. Considerații prealabile

Părintele Ghelasie de la Frăsinei¹ constituie o figură controversată în peisajul teologic ortodox românesc datorită limbajului folosit în scrierile sale, atât din punct de vedere sintactic (textele abundă în cuvinte scrise cu majuscule), cât și semantic, părintele folosind trimiteri către filosofi de primă mărime, de exemplu Platon, Aristotel sau Plotin, dar și conexiuni cu alte sisteme religios-filosofice extrem-orientale. În cadrul cercetării noastre, am considerat următoarele ipoteze asumate: principiul inteligenței ecosistemice, principiul antropic, dualism moderat, eschatologic, (poziția clasică teistă, ortodoxă) – poziție asumată fără a critica sau ataca orice altă poziție asumată sau nu de partenerii de dialog interconfesional. Lucrarea de față își propune să studieze primele două volume din seria celor paisprezece² apărute la editura Platytera, sub îngrijirea d-lui Florin Caragiu. Scopul urmărit este identificarea de noi atribute divine afirmate în opera Părintelui Ghelasie Gheorghe. Teza pe care o susținem constituie element de noutate și afirmă că există și se pot evidenția atribute divine noi, există și se pot afirma pre-tribute divine intraființiale, asignate Persoanelor Sf. Treimi, specifice acestora. Procesul cercetării a constat din studiul acestor prime

¹ <https://www.crestinortodox.ro/parinti/parintele-ghelasie-la-frasinei-69758.html>, accesat la data 01.07.2022 : Părintele Ghelasie de la Frăsinei alias Gheorghe Teodor Popescu, s-a născut în ziua de 18 martie 1944, în comuna Salatrucel Lovișteea, județul Vâlcea, localitate situată în apropierea vetrelor monahale de la Turnu, Cozia și Stânișoara. A fost fiul preotului Gheorghe și al preotesei Marcela. L-a cunoscut pe părintele Arsenie Praja, căruia i-a fost ucenic, îmbrățișând cu toată inima nevoințele monahale pustnicești. În anul 1973, a intrat în obștea Mănăstirii Frăsinei, unde s-a nevoit până în ziua de 2 iulie 2003, când a trecut la Domnul.

² **Ghelasie**, *Memoriile unui isihast-1*, (București, Editura Platytera, 2006), **Ghelasie**, *Memoriile unui isihast-2*, (București, Editura Platytera, 2007).

două volume, din perspectiva atributelor divine, identificarea acestora, atât a celor comune Persoanelor Treimice cât și a celor specifice fiecărei Persoane.

Noutatea este conceptul de atribut (intra)ființial, definit ca o proprietate a unei Persoane Treimice și care o caracterizează în raport cu celelalte două Persoane; este o calitate directă de Ființă și se constituie în suport ființial pentru atributele divine harice în sens clasic ortodox – calitățile de mișcare de Ființă. Le numim ființiale/intraființiale pentru că în teologia ghelasiană Persoanele Treimice sunt în interiorul Ființei, noutatea adusă de creștinism în filosofie. Părintele Ghelasie afirmă clar: Treimea este intraființială și este ființialitate de Ființă în Sine, iar Dumnezeu este Ființa în Sine³; Substanța ființială dumnezeiască este trinitară⁴. Atributul nou și principal afirmat în scrierile sale este deschiderea, atribut atât intraființial, cât și extraființial, energetic. Dumnezeirea este Ființă-Ipostasuri și energii harice divine, dar fără să fie două naturi divine, ci una singură, și în deschidere dublă: Spirit în Sine și energii de Spirit⁵. Deschiderea ca atribut intraființial se definește astfel: Dumnezeu Tatăl, Supraforma-Supracauza, Conștiința-Iubirea Absolută, Afirmatia-Substanța Absolută, Chipul-Unicul, se deschide totodată, simultan ca:

- Dumnezeu Fiul-Logosul, Conținutul-Semnificația, Dăruirea-Limbajul, Existența-Substanța Absolută, Fiul Suprasubstanței Tatăl, Asemănarea, Limbajul Conștiinței Tatăl, și totodată ca și:
- Sfântul Duh, Forma-Cauza, Ființa-Dragostea-Memoria-Mișcarea, Fața Absolută, Evidența Absolută, Personificată⁶.

Deschiderea ca atribut extraființial este exprimat astfel: Dumnezeu este natură-esență divină care participă la alte *moduri de esență* ca deschidere în Sine – adică intraființial - și dincolo de Sine – adică extraființial. (Ea participă la propria esență iar prin aceasta Se deschide și la o participare dincolo de Sine⁷). Dumnezeu este Ființa Tripersonală care are totodată și Energii Necreate Harice⁸. Revelația creștină vine cu descoperirea Treimii ființiale și a harului acesteia, tot necreat, care descoperă Ființa, nu o umbrește⁹.

2. Introducere

Atunci când tratează subiectul Dumnezeu, d-l Alfeyev¹⁰ începe cu etimologia cuvântului Dumnezeu și continuă cu numele divine, apoi explică proprietățile divine și la sfârșit vorbește despre catafatism versus apofatism. Dumnezeu este înțeles, cel puțin în limba rusă, în termeni de

³ Ghelasie, *Mic dicționar isihast-14*, (București, Editura Platytera, 2015), 19, 59

⁴ Ghelasie, *Isihasm, Dialog în Absolut-4*, (București, Editura Platytera, 2007), 19.

⁵ Ghelasie, *Memoriile originii-12*, (București, Editura Platytera, 2015), 191-192.

⁶ Ghelasie, *Isihasm, Dialog în Absolut-4*, 107.

⁷ Ghelasie, *Memoriile unui isihast-1*, 115.

⁸ Ghelasie, *Isihasm, Dialog în Absolut-4*, 112.

⁹ Ghelasie, *Mistagogia icoanei-6*, (București, Editura Platytera, 2010), 141.

¹⁰ Alfeyev, *Le mystère de la foi Introduction à la théologie dogmatique orthodoxe*, (Paris, Editura CERF, 2001), 27-43.

plenitudine a existenței, perfecțiunea absolută, beatitudine, care nu este doar în interiorul divinității, ci se revarsă și în creație. Vechii greci Îl percepeau pe Dumnezeu ca pe o forță, eventual unică, ce pune în mișcare fenomenele naturii. În creștinism, Sf. Grigorie de Nazianz atribuia divinității termenul de foc, Sf. Ap. Pavel vorbea despre Lumină, Dionisie Areopagitul despre Cauza primă, iar evreii Îl numeau Yahve, un nume pe care nu Îl pronunțau. Pentru a se referi la divinitate, oamenii au folosit nume care indicau proprietăți, atribute. De exemplu, *Domn* exprimă guvernarea Universului, *Sfânt* face referire la plenitudinea binelui, *Adevărul* indică justiția, *Dragostea* indică purtarea de grijă și este, în Noul Testament, cel mai înalt nume. Se observă un antropomorfism mai mult sau mai puțin sugerat în atribuirea acestor nume. Acest antropomorfism este observat și de d-l Clément¹¹ atunci când afirmă că oamenii au proiectat în divinitate propriile obsesii, individuale sau colective. Proprietățile sau atributele divine sunt reamintite de d-l Alfeyev, preluând de la Sf. Ioan Damaschin și explicându-le apoi succint: fără de început, infinit, etern, constant, necreat, imuabil, simplu, imaterial, invizibil, intangibil, indestructibil, nelimitat, inaccesibil prin inteligență, incomensurabil, bun, just, creator a toate, atotputernic, etc. Aceste atribute au un aspect catafatic și apofatic. Abordarea prin negare este o necesitate observată și de d-l Clement¹². El acordă un capitol întreg problemei unității și distincției în dumnezeire, adică atributului unității și tripersonalității. O precizare importantă asupra distincțiilor în dumnezeire a fost adusă de d-l Lossky: ele nu sunt diviziuni sau separații în Ființă¹³. Trinitatea constituie, pentru d-l Clement, fecunditatea inepuizabilă a Unității, din Trinitate vine toată unificarea și toată diferența, unitatea având prioritate asupra distincției, distincțiile rămânând indivizibile și unite¹⁴. Perihoreza este descrisă ca fiind o kenoză fericită, iar kenoza Fiului în istorie prelungește perihoreza trinitară și ne dă posibilitatea participării¹⁵. Plenitudinea Unului este exprimată prin Unitrinitate¹⁶. Această unitate nu are totuși un garant clar exprimat la d-l Clement, deși menționează pe Sf. Augustin, cel care este fundamentul patristic al formulei Filioque în teologia apuseană, care afirmă pe Tatăl ca sursă principală pentru Duhul Sfânt¹⁷. Din punct de vedere ortodox, purcederea Duhului de la Fiul poate fi acceptată doar *ad extra*. Apofatismul specific teologiei răsăritene este afirmat prin sintagma *întunericul/tenebrele divin(e)* de d-l Lossky¹⁸. Dogmele Bisericii de Răsărit trebuie citite în acest ton apofatic, pentru a evita înlocuirea realității divine cu imagini naturale sau concepte raționale limitate. Și nu este vorba despre un esoterism accesibil doar unor inițiați și ferit de ochii profanilor, sau de o separare de tip gnostic între spirituali, psihici și carnali, ci de contemplație accesibilă tuturor în Biserică, dar având

¹¹ Clément, *Sources Les mystiques chrétiens des origines Textes et Commentaires*, (Paris, Editura Stock, 1999), 27-28.

¹² *Ibidem*, 30.

¹³ Lossky, *Essai sur la théologie mystique de l'église d'Orient*, (Paris, Editura CERF, 2006), 70.

¹⁴ Clément, *Sources Les mystiques chrétiens des origines...*, 59.

¹⁵ *Ibidem*, 63.

¹⁶ *Ibidem*, 69.

¹⁷ *Ibidem*, 65.

¹⁸ Lossky, *Essai sur la théologie mystique de l'église d'Orient*, 21-41.

intensități diferite, în funcție de persoana fiecăruia. Dumnezeu coboară la noi prin energiile Sale și noi ne unim cu El, dar El rămâne necunoscut prin natura Sa. Toate conceptele referitoare la divin, sunt, după Sf. Grigorie de Nyssa, niște simulacre, idoli¹⁹. Cunoașterea misterului Trinității în plenitudinea Sa se face, în sensul ortodox, prin unirea perfectă cu Dumnezeu, prin intrarea în viața divină intratrinitară, participând la natura divină; iar acest lucru se face prin Har, energiile necreate divine²⁰, omul neputând participa nici la esență, nici la ipostasurile Treimii; promisiunea divină de unire este, însă, adevărată, nu o iluzie. Energiile sunt o distincție inefabilă, ele nu sunt esență divină, dar sunt inseparabile de aceasta și dau mărturie despre unitatea simplă a lui Dumnezeu. Simplitatea divină este antinomică, ca toate enunțurile dogmatice ce privesc divinul. Acestea nu exclud distincția, dar nu admit nici separarea sau fragmentarea în divinitate²¹. Simplitatea nu desemnează uniformitate sau indistinție în creștinism, care distinge în Dumnezeire:

- trei ipostasuri,
- natura și
- energiile necreate harice,

fără nici o compoziție. Energiile revelează numele/atributele divine, care sunt infinite, după cum spune Areopagitul: Viața, Puterea, Înțelepciunea, Dragostea, Justiția, Existența, etc²². Ele sunt manifestarea **exterioară** a Treimii și provin de la Tatăl, se comunică prin Fiul în Duhul Sfânt, căci Tatăl creează toate prin Fiul în Duhul Sfânt, Fiul fiind imaginea completă a Tatălui, iar Duhul imaginea Fiului. Astfel, Fiul face cunoscut pe Tatăl, iar Duhul mărturisește pe Fiul. Această formulare are la bază o experiență mistică reală, căci Treimea se comunică pe Sine oamenilor, care la rândul lor au acces la unire cu divinul prin intermediul acestor energii necreate, participând la natura divină, după cum spune Sf. Maxim²³.

3. Atributele divine în cartea Memoriile unui isihast – volumul 1

În accepțiunea Părintelui Ghelasie, atributele divine sunt produse energetice ale mișcării Ființei și nu au ce căuta în Ființă-Fire-Sine²⁴. Dar este vorba de atributele externe, cele comune celor trei Persoane divine. Atributele folosite de Părintele Ghelasie sunt atribute interne, ființiale, specifice fiecărei Persoane treimice. Astfel, Persoana este totalitate, deplinătate, comuniune, determinare de sine. Persoana este esența, subiectul în sine, care produce totul. Taina Persoanei este Dumnezeu Tatăl, taina Unului Care are în Sine multiplul. Arhetipul atributului deschidere este deschiderea Tatălui, înțeles nu doar ca deschidere de Sine în Sine, ci și ca deschidere dincolo de

¹⁹ *Ibidem*, 31.

²⁰ *Ibidem*, 65-86.

²¹ *Ibidem*, 75.

²² *Ibidem*, 77.

²³ *Ibidem*, 86.

²⁴ **Ghelasie**, *Memoriile unui isihast-1*, 23.

Persoana Proprie, ca transpunere de proprie Persoană în treime de Persoane, ceea ce face pe Tatăl Persoana perfectă, care este, de asemenea, un alt atribut afirmat pentru Persoana Tatălui. Transpunerea constă de fapt în nașterea și purcederea, ceea ce determină două noi Persoane egale și depline cu Tatăl. Această deschidere și cuprindere totodată, în mod absolut, nu generează un nou Dumnezeu, dar nici amestecare și nici despărțire, adică perfecțiunea este veritabilă. În accepțiunea clasică a termenului de atribut, acesta este baza unei lucrări divine, numite har sau energie divină necreată. Pentru Părintele Ghelasie, Harul este prelungire a conștiinței Subiectului divin, este rațiune divină, ieșiri din mișcările Persoanelor Treimice. Harul nu iese direct din Persoanele divine, nici nu iese direct din Ființă, ci din mișcarea Persoanelor, ca energii de mișcare. Cu alte cuvinte, se afirmă existența unor mișcări proprii, de Persoană, ale Persoanelor Treimice. Aceste energii ies în afară doar după ce Persoana deja S-a mișcat! Atributele energiilor sunt: prelungire, ecou, inerție de mișcare, rațiuni divine, care dau informații despre mișcările Persoanei. Persoana programează sau determină aceste rațiuni. Acest Har este Substanță divină necreată, dar care nu se confundă cu Persoana, fiind energie, intelect divin, prelungiri din arhetipurile divine din Treime. Rațiunile sunt atribute parțiale, pentru că nu pot defini întreaga Persoană, Aceasta având toate atributele și calitățile. Harul este comun întregii Treimi, dar Duhul este Cel Care își asumă mișcarea Harului total. Duhul este Cel ce mișcă direct Harul, El este purtătorul Lui, pentru că Duhul este Mișcarea în Treime. Părintele Ghelasie afirmă un Chip energetic direct al Tatălui, un Chip energetic direct al Duhului și un Chip energetic direct al Fiului, atribute distincte pentru fiecare Persoană în parte, dar susține că Duhul este Cel Care mișcă și poartă întreg harul, care nu poate lucra înaintea mișcării Persoanei; distingem un *spațiu* Persoană divină, apoi *spațiu* Treime de Persoane și *spațiul* harului, toate în *spațiul* unic Persoană absolută divină, fără amestecare, fără despărțire, în întrepătrundere²⁵. Atributul deschiderii, specific divinității, este regăsit în creație prin faptul că Dumnezeu se regăsește pe Sine în creație în toată deschiderea Sa²⁶. Deschiderea este un atribut al Persoanei - doar o persoană se poate deschide - și Ea se deschide atât în Sine, cât și în afară de Sine. Mișcările Treimii Dumnezeiești sunt modele arhetipale. Mișcarea este posibilă datorită faptului că Transcendentul creștin este Treime, nu Spirit singularitate de sine. Este vorba de o mișcare transcendentă a însuși transcendentului. Această mișcare este a Tatălui – Totalitatea deplină, Perfectul absolut – Care se mișcă în două moduri simultane: purcedere ieșire în și din Sf. Duh, și naștere în și prin Fiul. Atributele totalității și perfecțiunii sunt atribute ale Persoanei Tatălui. Mișcările intratrinitare se constituie în arhetipuri pentru orice alte mișcări. Odihna este un atribut al Tatălui, mișcarea este un atribut al Duhului, iar repausul este un atribut al Fiului. Vorbirea transcendentă, de Sine și dincolo de Sine, este un atribut al Treimii și este originea mișcării și a limbajului. Viul și odihna, pacea

²⁵ *Ibidem*, 21-33.

²⁶ *Ibidem*, 41.

transcendentală sunt atribute ale Tatălui. Viața, mișcarea, liniștea transcendentală sunt atribute ale Sf. Duh. Existența, repausul, tăcerea transcendentală, concretizarea, cuvântul vorbirii Tatălui sunt atribute ale Logosului, ale Fiului, Care este limbajul vorbirii Tatălui, El este Cuvântul, pacea, odihna Tatălui. Atributele chipului Sf. Duh sunt viața, liniștea, mișcarea. Mișcarea în transcendent înseamnă vorbire, limbaj transcendent-absolut.

În teologia clasică, atributele incomunicabile, interne, care definesc relațiile intratrinitare, specifice Persoanelor treimice sunt:

1. Pentru Tatăl: nenăscut, nepurces
2. Pentru Fiul: născut
3. Pentru Duhul: purces

Părintele Ghelasie adaugă atribute noi celor trei Persoane Treimice. Atributele personale, interne sunt sistematizate astfel:

1. Atributele Tatălui: persoana, viul, subiect, entitate, chip, conștiință, iubire, odihnă, pace
2. Atributele Sf. Duh: ființă, viață, duh, față, dragoste, mișcare, liniște
3. Atributele Fiului: dumnezeire, existență, spirit, sine, asemănare, dăruire, repaus, tăcere²⁷.

Aceste atribute ale Persoanelor Treimice constituie un element de noutate adus teologiei ortodoxe de către Părintele Ghelasie și constituie element specific al teologiei sale. În altă ordine de idei, sunt afirmate următoarele atribute: zicerea aparține Fiului, făptuirea aparține Duhului, iar confirmarea aparține Tatălui. Deschiderea aparține Tatălui și este înțeleasă ca deschidere în Sine, dar și în afară de Sine, și în felul acesta Tatăl nu este singularitate. Un atribut al Tatălui este că El este chip direct al divinității în Sine, El este deoființa Treimii, adică asigură unicitatea și unitatea. Chipul Tatălui este singurul chip în sine din dumnezeire, el regăsindu-se atât în Fiul, cât și în Sf. Duh, dar în transpuneri diferite: chip față a Tatălui în Duhul și chip asemănare a Tatălui în Fiul. Chipul este astfel un atribut esențial treimic, iar realitatea începe cu Tatăl, El fiind chipul total în determinare proprie de Sine. În felul acesta, metafizica creștină este trinitară, unitatea eu-conștiință definește Treimea de Sine-Multiplul, iar Multiplul-Treime definește Unitatea: Treimea ca Unul și Unul ca Treime. Infinitul absolut este cuprins de Dumnezeu Treime, transcendent chiar al infinitului absolut. Tot ce trece de Treime este cuprins de Tatăl, din Care iese Treimea. Persoana Sa absolută, Eul-Conștiința, în Care este deja prefigurația Treimii de Persoane, este originea ultimă, ca realitate absolută care exclude abstracția neantului, golul, inexistența. În felul acesta, Treimea rămâne cuprindere permanentă a necuprinsului. Atributul deschiderii Tatălui asigură cuprinderea absolută. Multiplul lui Unul este Treimea și dincolo de Treime se înțelege Unul din care iese Treimea. Astfel, Dumnezeu se transpune în deschideri de Sine multiple, creația fiind deschidere naturală de Sine,

²⁷ *Ibidem*, 51-53.

trăire de Sine, act de mișcare divină directă, revărsare peste Sine. Dumnezeu este esență dumnezeiască, natură dumnezeiască care participă la propria Sa esență și Care, prin propria esență, se deschide și la o participare dincolo de Sine. Dumnezeu este Ființa transcendentă ca Spirit-Persoană și Persoane, Ce are mișcări și limbaj transcendent, care au la rândul lor prelungiri traduse faptic în energii necreate ca limbaj de ordin doi. Dar nu sunt două limbaje în sens strict, ci un limbaj total în dublă transpunere-deschidere²⁸. Dumnezeu este complet și deplin de la început. Persoana este acest Unul-Treime sau Treime-Unul de Sine, neamestecat, nedespărțit: Eu-Conștiință, Spirit-Sine, Duh-Ființă, cuprindere unică, singură, monadă treimică în Sine, ce nu se poate sparge în trei, pentru că este una și pe Care nu o poți face una singură, pentru că este trei în Sine.

4. Atributele divine în cartea Memoriile unui isihast –Nevoințele isihaste urcușul isihast – volumul 2

Acest volum continuă teologia din primul, cu accent pe partea practică. Atributele divine sunt însă prezente, pentru a explicita dogma Sf. Treimi, transcendentul specific creștin. Acest lucru se face prin afirmarea de atribute noi specifice Persoanelor Treimice, prin adâncirea înțelegerii relațiilor dintre Persoane. Astfel, Persoana Tatălui, Conștiința absolută, cuprinde Necuprinsul, include Infinitul și le depășește. Este vorba de necuprinsul și infinitul filosofic. Spațiul, fie el n-dimensional, este de asemenea cuprins în Ființă, în interiorul Ființei Absolute, Aceasta nesubzistând în spațiu, ci în Ea însăși. Spațiul este o deschidere din interiorul Ființei, ca mod de mișcare a Ei. Spațiile sunt, zice Părintele Ghelasie, moduri de mișcare ale Conștiinței Ființei, adică ale Tatălui. Energiile-Harul nu sunt o substanță permanentă, ci ies din mișcările Ființei și se absorb tot în mișcările Ei, generându-se astfel memorii de mișcare. Duhul este Mișcarea Ființei, iar Spiritul este Limbajul Ființei. Aici, noțiunea de Duh desemnează o realitate deosebită de noțiunea de Spirit. Spiritul este de fapt Logosul, iar Duhul este Duhul Sfânt. Dinamica intra și extratrinitară este explicitată astfel: prin Duh, Ființa iese în participare în exterior, la cele de dincolo de Ea, dincolo de Sine, iar prin Spirit, adică prin Logos, Ființa primește în participare cele de dincolo de Ea, dincolo de Sine; mișcarea este Duhul, iar Spiritul este repausul. Oprirea Mișcării este Cuvântul, odihna Mișcării este Conștiința. Cuvântul intră în Eu-Conștiință prin Duh, Care se face Mișcare de Conștiință-Tatăl prin Cuvânt. Duhul este Cel care ia Cuvântul în afară, iar Cuvântul ia Duhul înăuntru. Atât Duhul, cât și Cuvântul, se odihnesc în Tatăl, Eul-Conștiința absolută, Dumnezeu Totalitatea absolută²⁹. Dumnezeu complet este Treime de Conștiințe Personale în deoființa Conștiinței Unice, Care este esența absolută, Tatăl, iar Duhul ființial este Cel care duce Conștiința în alte Conștiințe. Dumnezeu nu poate să treacă în altceva sau să se absoarbă pe Sine, căci se găsește tot pe Sine. Vorbirea mișcărilor de Conștiință divină este Limbaj arhetipal. Din fericire,

²⁸ *Ibidem*, 296.

²⁹ Ghelasie, *Memoriile unui isihast-2*, 14,15,19,44.

Dumnezeu nu se oprește niciodată a coborî continuu în conștiința de creație. Astfel, noi suntem în veșnică pomenire în Dumnezeu, dar și invers, Dumnezeu este în veșnică pomenire în conștiința oamenilor și în conștiința de creație în general, adică și în fapțurile îngerești. O observație pertinentă și interesantă este aceea că Rațiunile se opresc în mișcările de Conștiință și nu trec niciodată în Conștiință. Mișcarea în Sf. Treime este de la Tatăl spre Fiul și de la Fiul spre Tatăl, ambele prin Sf. Duh. Atunci când se întoarce la Tatăl, Fiul ia din Sine arhetipurile limbajului divin, modelele limbajului dumnezeiesc, așa-zisele cuvinte transcendente, și le face suport arhetipal pentru limbajul de creație. Este jertfa Fiului adusă prinos Tatălui. Rațiunile create nu pot exista fără suportul deja anterior al Logosului. Distincția dintre Ființă și energii-Har deschide posibilitatea unei comunicări în dublă deschidere: ființială-directă-personală și energetică.

Atributul deschiderii este văzut ca dublă deschidere, prima fiind deschiderea mare ca Treime de ipostasuri/persoane, iar a doua - deschiderea harică, Harul-Energiile necreate provenite din mișcările Persoanelor Treimii. Aceste energii sunt emanații transcendente din mișcările Ființei divine, dar nu sunt ruperi de Ființă și nici prefaceri ale Ființei în energii, ci un produs substanțial, energetic, de ordin doi, ca o prelungire sau strălucire a realității Ființei personale. Ele sunt o mărturie a viului ființial, dar nu sunt Viul Însuși, ci semi-substanță ce nu este prin sine, ci prin mișcarea Ființei. Atât Persoanele Treimii, Care sunt una, cât și Harul, exprimă aceeași realitate. Dumnezeu este Conștiință prin Sine Însuși și posedă fondul propriu în totalitate. Unicitatea este absolută, vie, comunicabilă. Pentru Părintele Ghelasie, Ființa este deschiderea Persoanei și nu invers, cum de obicei se gândește. Persoana este esența Ființei, Care fără Persoane duce la pierdere, transformare sau auto-limitare. Rațiunile sunt fragmente de Conștiință³⁰, dar Dumnezeu este Ființă Care nu se poate rupe sau transforma în altceva. O Rațiune reconstituie o anume mișcare de Conștiință, dar niciodată Conștiința în Sine. De aceea, energia nu este produsul sau emanația directă a Ființei, deoarece ar fi transformare de Ființă. Trăirile divine pure sunt mișcări de Ființă directe, dar dincolo de orice formă sau asemănare cu cele omenești.

Atributul unicității este exprimat sub forma deoființimii. Deoființa este exprimată prin unicitatea Ființei, triadă de Sine – unicitate absolută, dar vie și comunicabilă³¹ - sau prin *deoființa Tatălui*. Părintele Ghelasie afirmă că Tatăl are atributul „*Persoana-Persoană*”, Sf. Duh are atributul „*Persoana-Ființă*” a Ființei Tatălui, iar Fiul este „*Persoana-Spirit*” a Sinelui Tatălui. Unicitatea este din Tatăl și în Tatăl. Persoana Tatăl este originea Ființei și a Spiritului. Unicitatea este asigurată și de atributele Persoanelor: neamestecate și niciodată Una în lipsa Alteia. Sf. Duh este Ființa toată

³⁰ *Ibidem*, 113-131.

³¹ *Ibidem*, 117.

personificată, ce purcede din Tatăl, Persoană ființială totală, Fiul este tot Spiritul divin personificat, naștere spirituală totală. Totalitatea este astfel un atribut comun celor trei Persoane³².

Deschiderea este, înainte de toate, un atribut intraființial. Persoana Tatăl se deschide în Treime de Persoane:

- Eu-Conștiință în Sine – Tatăl,
- deschiderea Ființei în Sine – Sf. Duh,
- nașterea Conștiinței în Cuvântul, Persoană concretă.

Deoființa Conștiinței Tatăl asigură unicitatea.

Gândirea este un alt atribut divin, înțeleasă ca mișcare directă de Conștiință ființială; se deosebește de rațiune, care este energetică; gândirea este ființială, pur spirituală.

Există intermediar în dublă deschidere: intermediarul Ființei este Logosul-Cuvântul, iar intermediarul energetic este Harul-rațiunile divine, emanație din mișcările substanței ființiale, fără a fi rupere, ieșire sau transformare de Ființă. Neamestecarea este un atribut ce caracterizează Harul; este valabil și în ce privește capacitățile ființiale și guvernează relația dintre atributele intraființiale și cele energetice.

Dumnezeu Tatăl are atributul și este chipul divinității. Personalitatea ființială a Lui este deoființa Treimii. Cuvântul este un mod de mișcare de Conștiință anumit. Tatăl are atributele: absolut, neînceput, nenăscut, primul început, Conștiință deschisă de Sine ca Duh și Fiu-Cuvânt, Odihna în Sine. El se deschide ca Mișcare în Duh-Ieșire și ca Nemișcare în Cuvânt-Revenire-Naștere³³.

Sinteza atributelor pustnicului Neofit – mentorul Părintelui Ghelasie - este următoarea:

- Tatăl: Viul, Supraforma, Odihna, Conștiința, Eul transcendental, Substanța transcendentală, Spiritul de Sine, Sacrul divin, Vorbire în Odihnă, Chip-Conștiință, Conștiință unică absolută,
- Sf. Duh: Viața, Conținutul, Mișcarea, Ființa, Memoria transcendentală, Mișcarea Conștiinței, Gestul Sacrului, Vorbire în Mișcare, Față-Duh, Memorie unică absolută,
- Fiul: Forma, Existența, Repausul, Sinele, Spiritul, Logosul, Cuvântul transcendental, Limbajul Conștiinței transcendente, Vorbire în Repaus, Asemănare-Spirit, Limbaj absolut, Actualizare unică.

5. Concluzii

În sens strict, în teologia Părintelui Ghelasie, atributul nu are ce căuta în Fire, în Sine, fiind un produs energetic ale mișcării firii³⁴. Noi lărgim noțiunea de atribut și o aplicăm Persoanelor

³² *Ibidem*, 130.

³³ *Ibidem*, 195.

³⁴ **Ghelasie**, *Memoriile unui isihast-1*, 23.

Treimice, interioare Ființei. Astfel, atributele Persoanelor devin interioare Ființei și am putea să le numim arhe-tribute sau arhetipurile atributelor în sens clasic. De fapt, atributele specifice Persoanelor Treimice se mișcă în afara Ființei și devin atribute clasice în mișcare, așa-numitele lucrări divine sau energii necreate asumate de Persoana Sf. Duh și experiate ca Lumină.

Deschiderea este atributul omniprezent afirmat în teologie ghelesiană, atribut în accepțiunea largă a termenului. Dumnezeu-Viul este în dublă deschidere de Sine: ființial și haric deodată. Astfel, putem vorbi de o pre-deschidere ca pre-atribut ființial al Persoanei Tatălui și apoi de un atribut energetic în mișcare, lucrare divină, ca deschidere. Acesta este, de asemenea, un element original, deși nu este afirmat ca atribut divin. Acest atribut este de o importanță vitală, mai ales în discuțiile interconfesionale. Există, într-adevăr, o problemă de coerență logică cu doctrina simplității divine, întrucât afirmarea unei distincții clare între Ființă și energiile divine este în contradicție cu atributul simplității, căci atât Ființa cât și Harul, deși sunt de nedespărțit, sunt divinitate. Atunci când spune că esența misticii este comuniunea³⁵-deschiderea, părintele Ghelasie a atins un punct interreligios sau interconfesional sensibil, care este ușor uitat în vârtoarea polemicii, dar este fundamental pentru obținerea păcii. Se uită prea ușor necesitatea dialogului, mai ales de către tinerii care au mai puțină experiență și descoperă de curând universul credinței proprii. Deschiderea trebuie să fie cât mai largă, căci și Dumnezeu este prin excelență deschis. Acesta este specificul metafizicii creștine. Dacă este corect și onest afirmată, poate să spună și să aducă multe, inclusiv prietenie, valoare prețuită de însuși Mântuitorul, statut superior celui de rob, categorie des folosită în cultul creștin: *De acum nu vă mai zic slugi, că sluga nu știe ce face stăpânul său, ci v-am numit pe voi prieteni, pentru că toate câte am auzit de la Tatăl Meu vi le-am făcut cunoscute.* (In. 15.15) Mistica isihastă necesită o „descălțare” a minții, pentru a înțelege și formula apoi realități transcendente exprimabile doar prin simboluri cu semantică profundă.

Dumnezeu este și pentru Părintele Ghelasie Unul, deci același pentru toți. Dar este experimentat ortodox: Unul absolut este Persoana, iar Persoana Tatăl este totalitate absolută. Persoana cuprinde absolut multiplul Treime, absolută la rândul Ei. Unul este deodată multiplu, fără rupere, fără amestecare sau despărțire. Persoana Tatăl este deschiderea absolută prin excelență, totalitate-comuniune, originea tuturor modelelor arhetipale. Este un singur Dumnezeu. Unitatea absolută se exprimă prin unica și totala Persoană Tatăl, Unul este totodată Trei și Trei totodată Unul, fără amestecare, despărțire, în întrepătrundere. Tot ce trece de Trei se întoarce imediat în Unul, absolutul total. Într-un anumit sens, Unul este mai mare decât Trei, Unul subiect fiind prezent mereu peste triada proprie. Unul absolut are în el multiplul fără să iasă din unul³⁶. Atributele afirmate sunt cele interne Sf. Treimi, cele care caracterizează Persoanele Treimice. În filosofie,

³⁵ *Ibidem*, 1-12.

³⁶ *Ibidem*, 17-19.

Ființa este total apofatică, despre Ea nu se poate spune nimic, Persoana fiind o manifestare a Ființei. La Părintele Ghelasie, Ființa are structură Treimică, esența Ființei fiind Persoana, iar Persoana este descrisă prin atribute, în ultimă instanță aceasta fiind apofatică. Aici, Persoana este sursa Ființei, Persoana are precedență în detrimentul Ființei. Acest lucru este specific ortodox. Elementul de noutate pe care noi îl scoatem în evidență aici sunt atributele specifice fiecărei Persoane Treimice, atribute pe care le numim interne, ființiale. Aceste atribute devin externe și oarecum comune Persoanelor Treimice și deci Ființei, atunci când Persoana se mișcă intern. Aceste atribute în mișcarea lor către creație sunt energii necreate Har și provin din mișcările Ființei, mai precis din mișcările Persoanelor Treimii și sunt asumate de Persoana Sf. Duh. Ele sunt percepute de făpturile create ca strălucire, Lumină necreată, transcendentală.

Dumnezeu este unul, acest atribut al unicității este afirmat cu insistență de Părintele Ghelasie. Realitatea divină este una, ea este totalitate, persoană absolută, este chipul lui Dumnezeu Tatăl, Cel ce este originea originilor. Spre deosebire de sistemele filosofice care consideră Ființa ultima realitate, divină, unică, în teologia ghelasiană atributul unicității este asigurat de Persoana Tatălui, Originea originilor, din care ies și se nasc toate, în Care se întorc și se regăsesc toate. Chipul Tatălui este același și este deoființimea totalității, de la Persoană până la har-energii și care se transpune în creație ca filiație. Totul este din Dumnezeu Unul. Multiplul nu contrazice pe unul.

În filosofia greacă, reprezentată de Platon și Aristotel, se pornește de la Ființă. Aceasta este absolută în Sine și are apoi manifestări / ființări în afară: Unul – Multiplul/ diversitatea. Platon are viziunea realității în două *lumi*: lumea ideilor în sine și lumea sensibilului/ fenomenalului. Aristotel unește cele două lumi până la amestecare. La ambii există o dualitate polarizată. Extremul Orient pornește de la Absolutul în Sine, ce are manifestări iluzive în afară. În general, sistemele filosofice sunt de acord că realitatea este Ființa în Sine – un ceva esențial - și un apoi, un ceva în afară, ca manifestare. Cele mai mari au reprezentat realitatea în cerc: Ființa – manifestarea lumii – întoarcerea în Ființă, într-un ciclu sau mai multe cicluri continuee. Pentru platonici, care pleacă de la Ființa în Sine, există lumea modelelor care iese din Ființă. Avem, astfel, Unul-Binele, din Care iese Inteligența cu inteligibilele împreună cu Spiritul-Gândirea. Acesta se încorporează prin coborâre și produce individualitățile, lucruri iluzive și relative. Se observă un panteism mai mult sau mai puțin evident, prezent în filosofia greacă. În sistemul plonic, categoriile de bază sunt: Neantul-Necuprinsul-Ființa în Sine, Dumnezeu-Unul-Binele-Modelul absolut-Unicul, Ideile arhetipale-Inteligențele-Modelele în sine-Formele esențelor, Sufletul-Spirit-Gândire încorporare în lucruri. Treimea ipostatică plonică este Unul-Binele/ Inteligențele-Ideile în Sine/ Sufletul.

Părintele Ghelasie pornește de la Revelație și de la scrierile Sf. Părinți pentru a-și construi sistemul teologico-filosofic. Pentru el, creștinismul vine cu descoperirea a ceea ce este Ființa în

Sine, dincolo de gândire, dar vizibilă, cu ochii ființiali sufletești, despre Care în filosofie nu se poate spune nimic, deoarece gândirea nu poate concepe ce este Ființa absolută în Sine.

BIBLIOGRAPHY

- 1) **Alfeyev**, Hilarion, *Le mystère de la foi Introduction à la théologie dogmatique orthodoxe*, traduit du russe par Michael Evdokimov, Editura CERF, Paris, 2001.
- 2) **Clément**, Olivier, *Sources Les mystiques chrétiens des origines Textes et Commentaires*, Editura Stock, Paris, 1999.
- 3) **Ghelasie**, Gheorghe, ieromonah, *Isihasm, Dialog în Absolut-4*, Editura Platytera, București, 2007.
- 4) **Ghelasie**, Gheorghe, ieromonah, *Memoriile originii-12*, Editura Platytera, București, 2015.
- 5) **Ghelasie**, Gheorghe, ieromonah, *Memoriile unui isihast-1*, Editura Platytera, București, 2006.
- 6) **Ghelasie**, Gheorghe, ieromonah, *Memoriile unui isihast-2*, Editura Platytera, București, 2007.
- 7) **Ghelasie**, Gheorghe, ieromonah, *Mic dicționar isihast-14*, Editura Platytera, București, 2015.
- 8) **Ghelasie**, Gheorghe, ieromonah, *Mistagogia icoanei-6*, Editura Platytera, București, 2010.
- 9) **Lossky**, Vladimir, *Essai sur la théologie mystique de l'église d'Orient*, Editura CERF, Paris, 2006.

ELECTRONIC BIBLIOGRAPHY

- 1) <https://www.crestinortodox.ro/parinti/parintele-ghelasie-la-fracine-69758.html>